

УДК 338.2/3.054.22:005.336.1](477)(045)

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сябер Є.О.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Розглянуто основні показники формування фінансових результатів підприємства. Визначено розмаїття факторів, які впливають на формування фінансових результатів підприємства. Наведено основні ознаки розглянутих факторів, що складають базу їх класифікації, яка має важливе значення для визначення головних напрямів пошуку резервів підвищення ефективності господарювання.

Ключові слова: прибуток підприємства, фактори підвищення прибутку, фактори формування прибутку.

Постановка проблеми. Кожний суб'єкт підприємницької діяльності, як юридична особа, веде її на основі отримання прибутку. Підприємства реалізують свою продукцію споживачам, отримуючи за неї грошову виручку. Однак це ще не означає отримання прибутку. Для виявлення фінансового результату необхідно співставити виручку з собівартістю продукції, а також з усіма податками та платежами до бюджету. Якщо виручка перевищує суму собівартості і податків, то підприємство отримує прибуток; якщо дорівнює, то підприємство знаходиться на рівні точки беззбитковості; і коли витрати перевищують виручку, то, зрозуміло, підприємство терпить збиток, тобто від'ємний фінансовий результат, що ставить його в складне фінансове становище, яке невиключно банкрутства. Тому підприємство повинно знати всі фактори впливу на прибуток підприємства суворо контролювати їх з метою збільшення прибутковості діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед відомих науковців, предметом дослідження яких були проблеми підвищення прибутку суб'єктів господарювання, можна назвати таких авторів минулого і сьогодення, як Д. Грін, П. Самуельсон, К. Макконнелл, К. Друрі, І.О. Бланк, В.В. Вітлінський, І.В. Волошин, А.О. Заїнчковський, В.Е. Керимов, В.В. Ковальов, С.В. Мочерний, О.О. Орлов, С.Ф. Покропивний, Ю.С. Цал-Цалко, М.Г. Чумаченко.

Метою статті є обґрунтування науково-методичних засад та практичних рекомендацій щодо формування прибутку підприємства та виявлення факторів, які впливають на нього.

Виклад основного матеріалу. Прибуток являє собою форму доходу підприємця, який здійснює певний вид діяльності. Ця зовнішня найбільш проста форма вираження прибутку є разом з тим недостатньою для його повної характеристики, оскільки в деяких випадках активна діяльність в будь-якій сфері може і не бути пов'язана з отриманням прибутку (наприклад, діяльність політична, благодійна і тому подібна).

Категорія прибутку нерозривно пов'язана з категорією капіталу, особливим фактором виробництва, і в усередненому вигляді характеризує ціну функціонуючого капіталу. Прибуток не є гарантованим доходом підприємця, який вклав свій капітал в той чи інший вид бізнесу. Він є результатом лише вмілого та успішного здійснення цього бізнесу. Але в процесі ведення бізнесу підприємець внаслідок своїх невдалих дій чи об'єктивних причин зовнішнього характеру може

не лише не отримати очікуваного прибутку, але й повністю чи частково втратити вкладений капітал, тому прибуток є в певній мірі платою за ризик здійснення підприємницької діяльності.

Розмір та рівень прибутку обумовлюють можливість підприємства щодо рішення стратегічних цілей та завдань, його фінансову стійкість та платоспроможність, конкурентоздатність. Прибуток є також якісним показником, так як в його величині відображається зміна обсягу товарообігу, доходів і витрат, рівня використання ресурсів. Розмір прибутку залежить від багатьох факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Найважливішими внутрішніми факторами є обсяг діяльності, стан та ефективність використання ресурсів підприємства, рівень доходів та витрат, ефективність цінової та асортиментної політики. Серед зовнішніх факторів виділяють рівень цін на споживчі товари, податкова політика держави, кон'юнктура ринку. Знання факторів, що впливають на прибуток, дозволяє розробити ефективний механізм управління прибутком.

Кількісно, як економічний показник, прибуток являє собою різницю між обсягом виручки (доходом) і сумою поточних витрат.

Прибуток підприємства характеризується не тільки своїм значенням і функціями, але й багатотваріантністю видів, в яких він виступає. Систематизація видів прибутку за основними економічними та обліковими ознаками, наведена в табл. 1.

Прибутки отримані в результаті діяльності класифікуються за видами діяльності: операційний прибуток, фінансовий та інвестиційний.

В процесі управління прибутком підприємства головна роль відводиться формуванню прибутку від операційної діяльності. Основу операційної діяльності більшості підприємств становить виробничо-комерційна або торгівельна діяльність, яка в свою чергу доповнюється інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Як вже було зазначено, поряд з операційною діяльністю підприємство може здійснювати інші види діяльності, зокрема: інвестиційну (процес здійснення найбільш ефективних форм вкладання власного капіталу) та фінансову діяльність (процес залучення позикового капіталу) та отримувати від неї певні прибутки. З точки зору бухгалтерського обліку, прибуток може бути отриманий в результаті різних видів діяльності.

Проте, в фінансовому обліку, фінансовий результат від інвестиційної і фінансової діяльності окремо, без додаткових розрахунків, не можливо визначити. На рахунках бухгалтерського об-

ліку ведеться облік доходів і витрат від фінансових операцій. А під фінансовими операціями слід розуміти операції які відбуваються і в процесі фінансової діяльності, і в процесі інвестиційної діяльності.

І у фінансовій звітності виділяють валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток від звичайної та надзвичайної діяльності, чистий прибуток а також скоригований прибуток, що припадає на одну просту акцію (порядок відображення якого ще не визначено). Цей поділ обумовлено порядком визначення прибутку:

– валовий прибуток, характеризує різницю між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

– прибуток від операційної діяльності, що визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат;

– прибуток до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку від основної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат;

– чистий прибуток, який характеризує обсяг прибутку, що залишається в розпорядженні під-

приємства після сплати податку на прибуток.

За характером використання прибуток поділяють на розподілений і нерозподілений. Нерозподілений прибуток відображає суму прибутку, яка реінвестована у підприємство. Нерозподілений прибуток є складовою частиною власного капіталу, тобто це прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу.

Отже, прибуток підприємства – це єдина форма його грошових нагромаджень, а також він є одним із головних джерел формування фінансових ресурсів держави. Тобто прибуток синтезує в собі всі найважливіші сторони роботи підприємства.

В процесі управління прибутком підприємства головна роль відводиться формуванню прибутку від операційної діяльності. Основу операційної діяльності більшості підприємств становить виробничо-комерційна або торговельна діяльність, яка в свою чергу доповнюється інвестиційною та фінансовою діяльністю. З врахуванням послідовності операційного циклу діяльності підприємства, особливостей формування доходів і витрат, а також інших факторів.

Розглянемо більш детально послідовність визначення чистого прибутку підприємства (табл. 2).

Таблиця 1

Систематизація видів прибутку за основними економічними та обліковими ознаками [1]

Класифікаційні ознаки	Види прибутку згідно ознак класифікації
ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ	- прибуток від операційної діяльності - прибуток від фінансової діяльності - прибуток від інвестиційної діяльності
В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ (за даними "Звіту про фінансові результати")	Валовий прибуток Прибуток від операційної діяльності Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування Прибуток від звичайної діяльності Прибуток від надзвичайної діяльності Чистий прибуток
ЗА ХАРАКТЕРОМ ОПОДАТКУВАННЯ	Оподатковуваний прибуток Прибуток що не підлягає оподаткуванню
ЗА ХАРАКТЕРОМ ВИКОРИСТАННЯ	Нерозподілений прибуток Розподілений прибуток
ЗА ЗНАЧЕННЯМ ПІДСУМКОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ	Позитивний (прибуток) Від'ємний (збиток)
ЗА ПЕРІОДАМИ ФОРМУВАННЯ	Прибуток минулого періоду Прибуток звітного періоду Прибуток планового періоду
ЗА МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ	Бухгалтерський прибуток Економічний прибуток
ЗА РОЗМІРОМ	Мінімальний прибуток Нормальний прибуток Максимальний прибуток

Таблиця 2

Послідовність визначення чистого прибутку підприємства [2]

Етап	Формула	Розшифровка
Визначення чистого доходу (ЧД).	$ЧД = ВД - (ПДВ - АЗ - ІЗ)$	ВД – сума валового операційного доходу; ПДВ – податок на додану вартість; АЗ – акцизний збір; ІЗ – інші податки і збори.
Визначення маржинального прибутку (МП)	$МП = ЧД - В_{пост}$	В _{пост} – сума постійних операційних витрат
Визначення валового операційного прибутку (ВП)	$ВП = МП - В_{змін}$	В _{змін} – сума змінних операційних витрат
Визначення чистого прибутку (ЧП)	$ЧП = ВП - ПП$	ПП – податок на прибуток
Визначення чистого прибутку підприємства від операційної діяльності	$ЧП = ВД - ПДВ - В_{заг} - ПП$	В _{заг} – сума постійних і змінних витрат

Поряд з операційною діяльністю підприємство може здійснювати інші види діяльності, зокрема: інвестиційну (процес реалізації найбільш ефективних форм вкладання власного капіталу) та фінансову діяльність (процес залучення позикового капіталу) та отримувати від неї певні прибутки. Отже, загальну схему утворення прибутку підприємства можна відобразити наступним чином (рис. 1).

Для того, щоб свідомо і цілеспрямовано приймати організаційно-технічні та господарські рішення, створювати сприятливі умови реалізації планів і програм накопичення прибутку, необхідно знати основні резерви та шляхи впливу на його розмір. Іншими словами, необхідно чітко розуміти від чого він залежить, які основні утворюючі фактори і параметри здійснюють вплив на прибуток, який кількісний вплив кожного з них на кінцевий результат діяльності [3].

Як відомо, прибуток, як результативний показник, залежить від співвідношення між розміром доходів підприємства і затратами на здійснення діяльності даного підприємства. Залежність прибутку від величини доходів і затрат можна представити наступним чином:

$$П = Д - З = (ВД + Дінш.) - (В + Вінш.) = (Цреал. - Цзак.) * К - В + Пінш.,$$

де: Д – доход від усіх видів діяльності;

З – затрати для здійснення всіх видів діяльності;

ВД – валовий доход від реалізації;

Дінш. – доход від іншої діяльності;

В – витрати операційної діяльності;

Вінш – витрати, пов'язані із здійсненням інших видів діяльності;

Цреал.; Цзак – відповідно, ціна реалізації і закупівлі товарів;

К – кількість товарів, що реалізується;

Пінш. – прибуток від іншої діяльності.

Таким чином, розмір одержаного прибутку залежить від цін реалізації і закупівлі товарів, кількості проданих товарів, різниці між доходами, затратами і втратами від іншої /неопераційної/ діяльності.

Так, зниження рівня цін закупівлі товарів та збільшення рівня цін продажу даного товару, сприяє зростанню розміру прибутку підприємства.

Розглянуті фактори прямо впливають на величину доходів, а відповідно і на прибуток підприємства. Але існує ряд факторів які хоча і не прямо, але впливають на обсяг прибутку, так як: обсяг товарообороту і його структура за асортиментом, складом, джерелами надходження товарів, місцем положення контрагентів комерційних угод, рівень продуктивності праці, ступінь використання ресурсів, співвідношення власних і позикових коштів, умови і валюта платежу та ін. Розглянемо фактори, які впливають на рівень прибутку у табл. 3.

На зміну прибутку впливають дві групи факторів зовнішні й внутрішні.

При здійсненні фінансово-господарської діяльності всі ці фактори знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. “Прямий” вплив на величину собівартості продукції, а, отже, і прибутку, пов'язаний з тим, наскільки раціонально і економно витрачаються матеріальні ресурси – адже частка матеріальних витрат у складі собівартості зазвичай коливається від 60 до 90% (рис. 2).

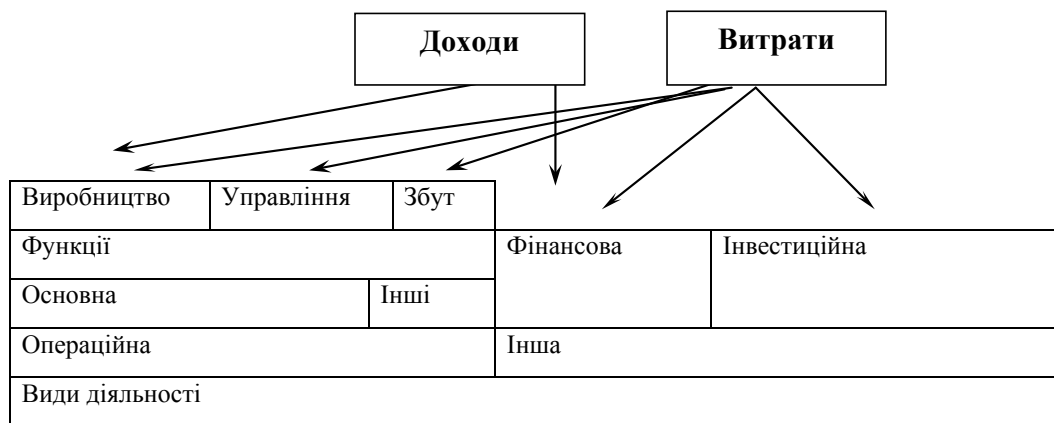


Рис. 1. Класифікація доходів та витрат [3]

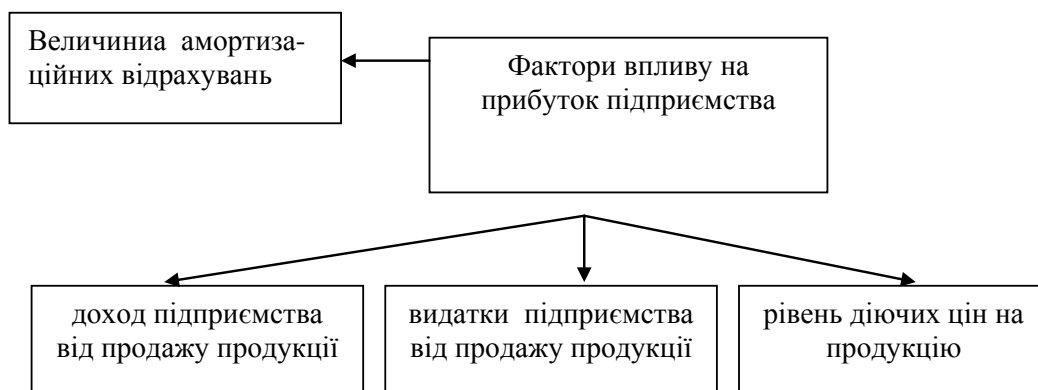


Рис. 2. Формування прибутку підприємства [5]

Фактори, що впливають на рівень прибутку [4]

Фактори	Класифікація		Опис
Внутрішні фактори	виробничі	екстенсивні	впливають на процес одержання прибутку через кількісні зміни: обсягу засобів і предметів праці, фінансових ресурсів, часу роботи обладнання, чисельності персоналу, фонду робочого часу тощо
		інтенсивні	впливають на процес отримання прибутку через “якісні” зміни: підвищення продуктивності обладнання і його якості, застосування прогресивних видів матеріалів і удосконалення технології їх обробки, прискорення обертання оборотних засобів, підвищення кваліфікації і продуктивності праці персоналу, зниження матеріалоємності продукції, удосконалення організації праці і більш ефективного використання фінансових ресурсів тощо
	позавиробничі		належать постачальницько-збутова і природоохоронна діяльність, соціальні умови праці і побуту тощо
	основні		валовий дохід і дохід від продажу продукції (обсяг продажів), собівартість продукції, структура продукції й витрат, величина амортизаційних відрахувань, ціна продукції
	неосновні		фактори, пов’язані з порушенням господарської дисципліни, такі як цінові порушення, порушення умов праці й вимог до якості продукції, інші порушення, що ведуть до штрафів і економічним санкціям
зовнішні фактори			природні умови, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок і пільг, штрафних санкцій та інше. Ці фактори не залежать від діяльності підприємств, але можуть спричинити значний вплив на величину прибутку

Найважливішими факторами зростання прибутку є зростання обсягу виробництва й продажу продукції, впровадження науково-технічних розробок, підвищення продуктивності праці, поліпшення якості продукції.

Види й рівень застосовуваних цін визначають в остаточному підсумку обсяг валового доходу підприємства, а отже, прибутки.

Проблема ціноутворення займає ключове місце в системі ринкових відносин. Проведена в Україні лібералізація цін привела до різкого скорочення впливу держави на процес регулювання цін, слідством чого з’явився ріст цін майже на всі вироблені товари. За допомогою високих цін підприємства відшкодовують будь-які по величині виробничі витрати, що аж ніяк не сприяє підвищенню якості продукції й ефективності проведення.

Наступний фактор, що впливає на величину прибутку – це амортизація основних фондів і нематеріальних активів. Сума амортизаційних відрахувань визначається на підставі балансової вартості основних фондів і діючих норм амортизації й амортизації нематеріальних активів, виходячи зі строку корисного використання таких нематеріальних активів, але не більш 10 років безперервної експлуатації. При цьому враховується прискорена амортизація активної частини основних виробничих фондів, що виражається у встановлених законодавством більш високих нормах амортизації на відповідні види основних фондів.

Найважливішим з них є величина валових видатків. Кількісно в структурі ціни видатки займають значну питому вагу, тому зниження ви-

датків дуже помітно позначається на зростанні прибутку за інших рівних умов.

В аналізі факторів, що впливають на величину прибутку, лежать резерви збільшення прибутку підприємства, основними з яких є:

1. Забезпечення росту обсягу виробництва продукції на основі технічного його відновлення й підвищення ефективності проведення.
2. Поліпшення умов продажу продукції, у тому числі за рахунок удосконалювання розрахунково-платіжних відносин між підприємствами.
3. Зміна структури виробленої й проданої продукції за рахунок збільшення частки більш рентабельної.
4. Зниження валових видатків на проведення й обіг продукції.
5. Установлення реальної залежності рівня цін від якості виробленої продукції, її конкурентоспроможності, попиту та пропозиції аналогічної продукції іншими виробниками.
6. Збільшення прибутку від іншої діяльності підприємства (від продажу основних фондів, іншого майна підприємства, валютних цінностей, цінних паперів і т. д.).

Висновки. Таким чином прибуток залежить від багатьох факторів. При здійсненні фінансово-господарської діяльності всі ці фактори знаходяться в тісному взаємозв’язку і взаємозалежності. «Прямий» вплив на величину собівартості продукції, а отже і прибутку, пов’язаний з тим, наскільки раціонально й економно витрачаються матеріальні ресурси, адже частка матеріальних витрат у складі собівартості зазвичай коливається від 60 до 90%.

Список літератури:

1. Бердар М.М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. – 2-ге видання. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 313 с.
3. Романова Т.В., Даровський С.О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах // Ефективна економіка. – 2015. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>.

4. Фактори зростання прибутку промислового підприємства / Г.К. Дженкова // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – № 126. – С. 30-31.
5. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник. 276 – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

Сябер Е.А.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Рассмотрены основные показатели формирования финансовых результатов предприятия. Определены разнообразие факторов, влияющих на формирование финансовых результатов предприятия. Приведены основные признаки рассмотренных факторов, составляющих базу их классификации, которая имеет важное значение для определения основных направлений поиска резервов повышения эффективности хозяйствования.

Ключевые слова: прибыль предприятия, факторы повышения прибыли, факторы формирования прибыли.

Siaber Ye.O.

National Technical University of Ukraine
«Kiev Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky»

FACTORS OF FORMATION OF ENTERPRISE PROFIT

Summary

The main indicators of formation of financial results of the enterprise are considered. A variety of factors influencing the formation of financial results of the enterprise is determined. The main features of the factors considered, which form the basis for their classification, are given, which is of great importance for determining the main directions for the search for reserves to improve the efficiency of management.

Keywords: enterprise profit, factors of profit increase, factors of profit formation.